

УДК 9 (с53)
Б-92
ББК63.3 (2т)

Ш. САФАРОВ

ТАЪЛИМ ВА ИНКИШОФИ БОЗИҲО ДАР ДАВРАИ ДАВЛАТДОРИИ СОСОНИЁН

Системаи давлатдории Сосониён, кудрати бузурги шох, мураккабии дастгоҳи давлатӣ, вобастагӣ ба анъанаҳои дерини мардум, шабакаи иртибот ва ғайра замону шабоҳати шохони ҳахоманиширо нисбат ба зимомдорӣ ҳукумати ашконӣ бештар ба ёд меовард. Дар ин давра тарбияи бадан-варзиш дар ҷои аввал меистад. Дар замони Шопур мактаби диловарӣ, маҳорат ва истеъдоди ҷангӣ амал мекард. Ҳар ҷанговар аз таълими шамшерзанӣ, найзазанӣ, гурззанӣ, камандпартоӣ, камонварӣ, аспсаворӣ мегузашт. Дар байни ҷанговарони артиш мусобиқаҳои бозуӣ, дастхобонӣ, сангпартоӣ, найзапартоӣ, фалахмон, шамшерзанӣ, камандпартоӣ, гӯштингирӣ, дар болои асп муборизаи даст ба гиребон гузаронида мешуд. Бо ду даст шамшер задан ва дар ҳамин ҳолат аз гурз истифода кардан аз шартҳои муҳими паҳлавонӣ буд [7].

Бозиҳои миллӣ дар даврони Анӯшервони Одил (531-579) рушди нав ёфт. Онҳое, ки дар мусобиқаҳо ғолиб меомаданд, аз тарафи шоханшоҳ бо мукофотҳо кадр мегардиданд. Давраи шохигарии Хусрави I Анӯшервон анқариб 48 сол буд. Дар ин давра шох ба тамоми ҷанбаҳои ҳаёт, касбу машғулиятҳо диққати хоса зоҳир мекард. Бузургмехр, ки бевосита мураббии ӯ буд, ба аҳли илм, варзишгарон, паҳлавонони хоси шохӣ эътибори ҷиддӣ меод [2].

Бузургмехри доно натавонанд бозиҳои рӯймизиро ёфт, балки дар баробари шатранҷ ӯ бозии нардро ихтироъ кард.

Дар давраи шоханшоҳии Хусрави Анӯшервон ба бозии шатранҷ диққати махсус дода мешуд. Худи шох аз илми шатранҷ дарак ёфта, бозии онро дар қаламраваш ҷорӣ кард. Бозиҳои варзишии гӯштингирӣ, камонварӣ, шиноварӣ, аспсаворӣ, шамшеру найзазанӣ, бардоштани вазна ва дигар мусобиқаҳои ҳарбӣ ривож дода шуда, мактабҳои таълимӣ амал мекард. Шохон ва ҳокимони давр, дар баробари таълими илму адаб, фарзандони худро дар назди паҳлавонон, шамшерзанон, камонварон ва онҳое, ки аз илми варзиш, алалхусус шохмот, бархурдор буданд, шогирд мемонданд [2].

Сулолаи Сосониён сари ҳокимият қариб 400 сол буданд. Тавачҷӯҳи Ардашер ба таърих, фарҳанг, истеъдоди баланди суханронӣ, фазилатмандию хунарофаринии ниёгонаш ниҳоят зиёд будааст. Вай дастур медиҳад, ки он ҷӣ дар ин соҳаҳо барҷо будаанд, аз нав такмил диҳанд, ҷамъоварӣ кунанд, дар домани кӯҳҳо, девори қасрҳо, осори меъморӣ, рӯи зарфу сангҳо сабт намоянд. Дар ин маънӣ ривочи бозиҳои миллӣ махсус таъкид карда мешавад. Баъди Ардашер 25 нафар шохони сосонӣ ҳокимият ронда, ба аҳли варзиш: паҳла-

вонон, аспсаворҳо, шамшерзанон, найзаандозон, камонварон, шиноварон (ғаввосон), камандандозон, вазнбардорон ва ғайра диққати махсус меоданд. Мактаби таълимии онро назди устодон асрҳо нигоҳ доштаанд[7].

Бо кӯшиши қисме аз ҳукуматдорони Сосонӣ сохтани «парадиз»-коргоҳи варзишӣ, маданӣ, таълимию омӯзишӣ, бемористонҳо, ёдгориҳои меъмории сурат мегирад. Масалан, бо дастури Фирӯзи Шаҳриёр (459-283) калонтарин таълимгоҳ сохтаанд ва дар он зиёда аз 800 нафар донишчӯ таълим мегирифтанд. Дигар аз донишгоҳҳои калонтарин дар Раҳо бино шуда буд ва дар ин таълимгоҳ баробари донишмандони маҳаллӣ олимони кишварҳои ҳамсоя ба мисли Оксии Ромӣ, Барсума Нарсаз, Иброҳими Модӣ ва дигарон аз фанҳои фалсафа, фалакиёт, тиб, механика, физика, илми шеър ва мусиқӣ дарс мегуфтанд [6].

Мавқеи ромишгарон, ширинкорон, раққосону коргузорони ҳунароӣ зебо, паҳлавонӣ дар системаи давлатдорӣ дар ҷои махсус меистод. Дар донишгоҳи Ҷундишопур ҳунармандони бузурге мисли Борбад, Саркаш, Саркаб, Ромтин, Озодвори Чангӣ, Гесӯи Навогар, Бомшод ва дигарон аз санъати навозандагӣ, сарояндагӣ, раққосӣ дарс мегуфтанд. Аз тасвири деворанигораву рӯи зарфҳо, баъзе маъхазҳои таърихӣ пайдост, ки бозиҳо, ширинкорӣ, раққосӣ, базлағӯӣ мавқеи хоса касб карда, дар ин тасвирот саҳнаҳои ҳунармандони дастаҳои гуногун: паҳлавонон, аспсаворҳо, шамшерзанон, найзаандозҳо, ромишгарон, раққосон, гурӯҳҳои калони навозандагони соҳаҳои торӣ, тории захмӣ, камонӣ, нафасӣ ва лаҳзаҳои чашноронии ниёгонамон дар ихтоси аҳли шеър мусиқӣ акс ёфтаанд[6].

Таърихнависи араб Абӯусмон ибни Ҷоҳиз (775-868) дар асари худ «Китоб-ут-точ», Абулфараҷи Исфаконӣ (897-967) дар асараш «Китоб-ул-оғонӣ» («Китоби сурудҳо»), Абӯмансури Саъолабии Нишопурӣ (961-1038) дар «Фурар-ул-ахбор фӣ-мулк-ил-Фурс» бо эътибор ба ахбори манбаҳои паҳлавонӣ «Хусрави Қубодон», «Андарзи Хусрави Қубодон», «Фарҳанги паҳлавӣ», китобҳои «Худойномак», «Гоҳномак», «Оинномак», «Маҷмаъ-ут-таворих ва-л-қисас»-и Ҳамзаи Исфаконӣ, «Таърих-ул-хукамо»-и Шаҳрӯзӣ ва чандин асарҳои дигар таъкид менамоянд, ки дар замони шоҳони сосонӣ бозиҳои миллӣ дар баробари санъати мусиқӣ ва ҳунари хеле рушд ёфта буд [7].

Шатранҷ бозии варзишӣ буда, он дар олами варзиш бо номи «Шоҳмот» бисёр серистеъмол аст. Дар қисмати ба ҳичо ҷудо кардан «шат(т)» аз калимаи арабӣ гирифта шуда, маънояш «канори дарё, соҳили рӯди бузург», дар ифодаи «шатр» бо арабӣ «нимаи ягон чиз», «ҷузъ», «пора», «каме», «баъзе», «ҷониб», «сӯй», «тараф», маҷозан «ҷой» фаҳмида мешавад. Калимаи «Шатранҷ» маънои «шоҳмот» аст [5].

Дар «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳам калимаи «шатранҷ»-шатранҷ ифода шудааст. «Ранг»-намуд, тарз, равиш, як навъ, як ранг ва чандин маъноҳои дигар медиҳад. Яъне, «Шатранҷ» шакли арабишудаи «шатранҷ» мебошад. Калимаҳои «Шатранҷбоз»-шоҳмотбоз ва «шатранҷӣ» низ ҳамон шоҳмотбоз аст. Дар ифодаи баъзеҳо онро «шаҳмот» мегӯянд, ки маънӣ ҳамон «шоҳмот» гуфта аст [5].

«Ранҷ»-меҳнат, заҳмат, кор, амал, азоб, машаққат ва ғайра мебошад [5]. Бозии «Шоҳмот», ки онро бозии «Шоҳон» низ мегӯянд, дар ҳақиқат меҳнат, ақлу шуури баланд, азоби рӯҳӣ ва амалу коре мебошад, ки ду бозингар аз ду

тараф (сохил), агар тахтаи «шоҳмот» маҷозан «дарё» бошад, ба бозӣ мебароянд. Ғолиб шахсе мешавад, ки роҳу равиши «шоҳ»-ро дар тахтаи «Шоҳмот» маҳв мекунад. Ё худ садди роҳ мешаванд.

Бузургон гуфтаанд, ки миллате, ки «Авесто», «Шоҳнома», «Шашмақом», Борбад, Абӯалӣ ибни Сино дорад, он миллат аз бозиҳои варзишӣ, фитрат, зеҳн ва хоҳири нек бархӯрдор буда, соҳиби нард, шатранҷ, мусиқии волои борбадӣ, шашмақом ва ғайра мебошад. Намунаи бисёр бозиҳои миллии дар ҷаҳони Наврӯзи байналмилалӣ соли 2012 дар мисоли ноҳияҳои минтақаи Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳои Суғд, Хатлон ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурии инъикоси худро ёфт.

Шоҳмот бозие аст, ки инсон барои фаъол шудани майнаи сар, истироҳати бадани имконият медеҳад. Шоҳмотбозон шахсоне ҳастанд, ки дар вақти бозӣ тамоми вучуди худро ба бозӣ дода, алорағми воқеот ва қору бори атроф ҳушу ёди бозингарро танҳо ба ғалаба ва танҳо барои ба мурод расидан мекашад.

Дар бораи пайдоиши бозии шоҳмот фикру ақидаҳои мухталиф бисёр аст. Аз рӯи баъзе ривоятҳо гӯё бозии «шатранҷ»-шоҳмот замони ҳукмронии Анӯшервони Одил дар Эрон аз тарафи вазири донои ӯ Бузургмеҳр ихтироъ шудааст. Як идда муаррихон пайдоиши «шатранҷ»-ро ба мулки Ҳинд пайваст мекунанд [6].

Дар «Китоби рақамҳо»-и А.Берунӣ аст, ки он ҳоло дастрас нест, вале маонии он дар «Осор-ул-боқия» оид ба шатранҷ ва ҳисоби он омадааст, баръало нишон медиҳад, ки «шатранҷ» натавон «бозӣ», балки «ҳисоб» аст. Ва муқаддимае, ки донишмандон он вочиб аст, ин аст, ки зиёд кардани ҷуфти ҷуфтро назар кунем, ҳар андоза, ки дур шавад, дорои нисбати квадрат хоҳад буд, вале агар тоқ бошад, як воситае бештар нахоҳад дошт. Ва яке аз ду тарафи хонаро, ки дар ҳам зарб кунем, бо зарби яке аз ду восита, дар дигаре мусовӣ хоҳад буд.

Ин як муқаддима бувад, ки донишмандон он, барои ҳар як шахси ҳисобкунанда, ба «шоҳмотбоз» вочиб аст [6].

Камонварӣ аз замони қадим, дар давраи ориёни бузург хеле машҳурӣ дошт. Шоҳону асилзодагон, паҳлавонҳо, сайёдҳо бо камонғулак ба сайёди баромада гавазн, бузҳои кӯҳӣ, оҳу, гӯрхарҳо, харгӯш мурғони даштӣ, тазарв, кабк ва барои пӯсти зебошон санҷоб, паланг, хирс, рӯбоҳ, мушҳои обӣ, қундуз ва ғайраҳоро шикор мекарданд.

Камон – яроқи қадимаи тирандозӣ, ки аз ҷӯби хамидаи ду нӯғаш ба зех тарангбаста иборат аст. Рустаи дастон камони бузург ва боқуввате дошт, ки дар нӯги тираш пайкон дошт. Пайкон қисмати тези найза ва тир аст, ки онҳоро устоҳои пайконгар, яъне тирсоз, хадангсоз аз оҳан ва ҷӯбҳои саҳт месохтанд. Дар тирҳои пайкондор инчунин барои паррондан ба зех ва дуруст ҷой гирифтаниш дар нӯги охираш аз пари паррандагон парҳоро мечаспонданд, то ки тир дуруст ҷой гирифта, нишон бехато зада шавад.

Дар «Бурҳони қотей» оварда шудааст: «Тӯз-пӯсти дарахти хаданг аст, ки камонҳо ва сипарҳоро бад-он мепӯшиданд ва он пӯстро «тӯз» меномиданд». Ибни Надим ном олим дар боби анвои қоғаз гӯяд [8]. «Барои он ки навишта ҷовидон бимонад, дар рӯи тӯз, ки камонакҳоро бад-он пӯшанд, чиз

менавиштан. Ва аз нахи он порчае мебофтанд, ки «тӯзӣ» хонда мешудааст». Ва он аз либосҳои тобистонӣ будааст, монанди катон. Дар «ал-Муъҷам» омадааст:

Пироҳанам аз хуни оби дида,

Чун тӯзи камон асту ман камонам[8].

Агар ба ин шарҳи таърихӣ, ки олим А.Девонакулов дар китоби «Асрори номҳои кишвар» овардааст, тақия кунем, мардуми имрӯзаи ноҳияи Шаҳритӯз, ки мулки Қубодиён наздики он ҷост, мардуми камонвар, камонтайёркун ва камонзани мохир будаанд. Аз маълумоти фарҳангӣ ва таърихӣ чунин ҳақиқат равшан мешавад, ки «Тӯз» ҳамчун номи шаҳр, мавзеъ аз қадимулайём вучуд дошта, дар аҳди Қубод будааст. Ва ин «тӯз» ба ифодаи «намакӣ»-и ўзбекӣ ҳеч гуна қаробати маънавий надорад[3].

Дар адабиёти қадим, аз ҷумла «Шоҳнома»-и А.Фирдавсӣ, оиди камондорӣ ва камонварии занон шарҳу мисолҳои зиёд омадааст, ки занони ориёӣ камонварони забардаст буданд. Намунаи онро метавон дар сужети кинофилми бадеии «Сӯҳроб ва Рустам» оиди муборизаи Гурдофарид бо Сӯҳроб дид. Занони камонвари Суғду Эрон хангоми ҷангҳои шадид ба муқобили арабҳо ва юнониҳо бо камон тир мепаронданд. Шоҳ Зарринаи суғдӣ камонвари беҳамто буд. Паҳлавондухтар Бӯрондухт (духтари Доро) бо душмани худ – Искандари Мақдунӣ бо камон, найза ва шамшер мечангид [1].

Нависандаи забардасти тоҷик С.Айнӣ дар китоби «Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик» дар бораи камони Темурмалик менависад: «Камони ҷангӣ яроқе буд, ки вай ба шакли ним доир аз рағу пайи ҳайвонот месохтанд. Зеҳи камонғолакҳои оддӣ аз рӯда, аз камони ҷангӣ аз пӯсти гардани гов аз хом тайёр мешуд» [1]. Темурмалик ҷое тавсифи камони худ карда мегӯяд: «-Камони маро ҳеч кас кашида наметавонад. Ҷанговаре, ки саҳттарин камонҳоро кашида тавонад, «қодирандоз» ва тираш хато нахӯрад «қадарандоз» аст [1].

Худи Темурмалик аз камонвароне буд, ки таълими ҳарбӣ ва варзишӣ дида, ба дараҷаи «қодирандоз» ва «қадарандоз» расида буд. Тирҳои ин камонҳоро аз ҷӯби дук ё заранг ва ё ҷӯби хаданг месохтанд, ки тахмин ниморшин буданд. Аз ҷӯби газ низ тирҳо сохта мешуд, ки газ низ ҷӯби саҳту боқувват аст.

Бо мурури замон камонҳои ҷангӣ ва варзишӣ аз рӯи соҳт ва қувват-нокиашон тағйир ёфта, дар замони осоишта он ба камонварии варзиш хеле мувофиқ кунонида шудааст. Камонварӣ ба бозии байналмилалӣ ва то Олимпиада роҳ ёфтааст, ки нақши тоҷикон дар он низ ҳаст. Ба камонварӣ дар қатори мардон, занону духтарони варзишгар шугли касб доранд, ки аз онҳо чемпионҳои ҷумҳуриявӣ, ҷаҳонӣ ва олимпӣ ба воя расидаанд.

Камонвардухтари тоҷик, чемпиони ҷаҳон, олимпичӣ Зебуниссо Рустамова дар ин соҳаи варзиш 15 қарат чемпиони Иттиҳоди Шӯравӣ, 20 қарат рекордсменкаи Аврупо, Иттиҳоди Шӯравӣ ва Тоҷикистон, ғолиби мусобиқаҳои сатҳашон гуногун мебошад. Дар ин бозии шавқовар баъдтар хоҳари Зебуниссо – Нуриниссо Рустамова, Гавҳар Пӯлодова ва чанде дигар варзишгарони номвар дар ҷаҳон ва ҷумҳур ном бароварда, номи Тоҷикистонро машҳур карданд. Дастаи камонварони ҷумҳурӣ рӯзҳои 25-30 июли соли 2008 дар Қазоқистон қаҳрамони мусобиқаи байналмилалӣ гаштанд. Дар олимпиадаи шаҳри Пекин камонварони ҷумҳурӣ Албина Камолитдинова ва Сергей Бабиқов иштирок доштанд.

Камонвардухтари тоҷик Наргис Набиева дар чемпионати 14-умини Бозиҳои Осиё дар Бусан байни 64 нафар варзишгарони ҷаҳон (2002) иштирок кард. Ҳарчанд муваффақиятҳои ӯ ин ҷо камтар буд, вале иштирок ва намояндагии духтари тоҷике, ки аз муноқишаҳои дохили кишвар нав халос хӯрда буд, худро ва миллаташро дар Афина муаррифӣ кард.

Бозиҳои шиноварӣ (оббозӣ) чун дигар намудҳои варзиш барои мардуми тоҷик, яке аз санъату маҳорати баланди мардонагӣ, ҷасорат ва амали оббур ё худ шинокунанда мебошад. Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» калимаи «шино» ба маънои ободонӣ, оббурӣ, шиноварӣ оварда шудааст. «Шино» инчунин маънои ҳаракат, пеш рафтани дар рӯи об бо даст ва пой ҳаракат намудан ва ин амалро пуштонакӣ чун «делфинҳо» рӯ-рӯи об шино карданро медеҳад[5].

«Шиновар»-шахси шинокунанда, оббоз, оне, ки обро «оббурӣ» карда, аз як тарафи сохил ба тарафи дигари сохили дарё мегузарад. Дар байни халқ «шиновар»-хоро ба маънои «оббоз» - шахсе, ки дар ин ҳунар дасту дилу гурдаи кавӣ дорад, мешиносанд ва ба ӯ баҳои «оббози моҳир» медеҳанд.

«Оббоз» инчунин ба маънои «шинор» низ шинохта мешавад. «Шинор»-шиноварӣ, обдонӣ, обварзӣ низ маъно медеҳад [5].

Ба ин ҳунари «шиноварӣ» аз аҳди қадим диққати зарурӣ дода мешуд. Дар давраи подшоҳӣ ва давлатдорӣ Каёниён, Ашкониён, Сосониён, Сомониён, Ғазнавиён, Темуриён ва ғ. як гурӯҳ одамони махсус армияи оббоз буд, ки дар юришҳои ҳарбӣ барои аз об гузаронидани нерӯҳои ҳарбӣ ба воситаи саноч (халтаи чармини бо ҳаво пур, ки барои аз дарё гузаштан истифода шавад) ё худ якчанд саночро ба ҳам баста дар болои он ҷӯбу тахта мебанданд, ки барои гузаронидани яроқҳои ҷангӣ, аспу гардунҳо (ароба), манҷаниқҳо хизмат мекарданд.

Шоҳони қадим оббозҳои махсус доштанд, ки онҳо аз қаъри дарё дурру гуҳар (сангҳои қиматбаҳо) чинда, ба ҳазинаи подшоҳӣ даромад меоварданд. Шиноварони таълимдида (албатта, ҳар кас бе мураббӣ устод намешавад) барои таълим додани дигарон дар назди шоҳигарӣ ва хилофат дар хизмат буданд. Мусобиқаҳои варзишӣ дар ин аҳдҳо, пеш аз ҳама барои хоҷаҳои сангҳои қиматбаҳо аз қаъри дарё ташкил мешуд. Дар аҳди Сулаймони пайғамбар (а) шиноварон аз деуи парихо буданд. Зиндони онҳо дар қаъри дарё буд, ки бо шарофати «исми аъзам» девҳо дар банд буданд [6].

Шиноварӣ кори осон ва дар айни замон бисёр мушқил аст. Шиновар пеш аз ҳама солиму бардам бошад, аз назорати духтурон гузашта, руҳсати оббозӣ карданро дошта бошад. Обҳои дарёҳо дар ҳар фасли сол тағйири ҷараён дошта, аксар вақт хунук аст. Масалан, дар оби дарёҳои Вахш, Панҷ, Варзоб, Кофарниҳон, Хингов ва ғ. оббозӣ кардан мушқил аст, зеро оби ин дарёҳо, ки аз барфу яхҳо сарчашма дорад, барои оббозони навмашқ, касалманд хавфнок аст.

Ватани ташаккулёбии тоҷикон ба маънои васеаш аз Ироқ то марзи Чин ва Хоразм то водии Синдро дарбар мегирад. Ба мафҳуми кӯчак халқи тоҷик дар рустоҳо ва вилоятҳои зерин Тоҷикзамини Шарқӣ (Хурсони бузург), Хурсони кунунӣ ва Систони Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон, Туркменистон, Ўзбекистон, вилоятҳои Чимкенту Чамбули Қазоқистон, Ўши Қирғизистон ва музофоти Синзяни Чин ва ғ. дохил мешуданд. Даврони ташаккулёбии асрҳои I-IX милодиро дарбар мегирад. Дар асри IX ин раванд ба охир мерасад. Асрҳои X-XII

давраи гул-гулшукуфии тамаддуну фарҳанги тоҷикон дар ҳамаи соҳаҳо – илму адаб, шеърӯ шоирӣ, санъати меъморӣ, кишоварзию савдо, хунармандӣ, варзишӣ, сиёсату давлатдорӣ буд.

Калидвожаҳо: таълим ва инкишофи бозиҳо, бозиҳои варзишӣ дар аҳди Сосониён, тирандозӣ, найзапартӣ, бозиҳои шохмот дар аҳди Сосониён, бозиҳои миллии дар Тоҷикистон

Пайнавишт:

1. Айнӣ, С. Дар бораи Фирдавси ва «Шоҳнома»-и ӯ / С. Айнӣ. Куллият ҷилди 1. Душанбе, 1966.
2. Турсунзод, Акбар. Эҳёи Аҷам / А. Турсунзод. –Душанбе: Ирфон, 1984. -205с.
3. Гадозода, А. Ориён рӯшангари Шарқ / А. Гадозода. –Душанбе: Маориф ва маданият, 2006.
4. Гафуров, Б.Г. История таджикского народа / Б.Г. Гафуров. -Т.1. Москва, 1964.
5. Фарҳанги тафсири забони тоҷикӣ дар ду мучаллад. - Душанбе, 2010.
6. Ҳазратқулов, М. Этикаду анъанаҳои бостони Аҷам. М. Ҳазратқулов. –Душанбе: Ирфон, 1986.
7. Ҳазратқулов, Муҳаммадқул. Ориёҳо ва тамаддунҳои ориёӣ / М. Ҳазратқулов. - Душанбе, 2006, 578с.
8. Мӯъминҷонов, Ҳамдам Тӯрон - гаҳвораи тамаддунҳои ориёӣ / Ҳ. Мӯъминҷонов. - Душанбе, 2004, 298с.
9. Шукрзода, Мирзо. Тоҷикон дар қаламрави Ориёно. М. Шукрзода. –Душанбе: Деваштӣч, 2009, 478с
10. Раҳмон, Эмомалӣ. Тоҷикон дар оинаи таърих / Э. Раҳмон. - Лондон, 1999.

Reference Literature

1. Aini, S. About “Firdawsi” and his “Shakh-Name”. Collection of works. V.1. –Dushanbe, 1966.
2. Tursunzod, Akbar. “Adjam Renaissance”. –Dushanbe: Irfon, 1984. -205pp.
3. Gadozoda, A. Aryas – Enlighteners of the Orient. –Dushanbe: Education and Culture, 2006.
4. Gafurov, B.G. History of the Tajik Nation. V.1. –M., 1964.
5. Interpretation Dictionary of the Tajik Language. Parts 1, -Dushanbe, 2010
6. Khazratkulov, M. Religion and Traditions of Ancient Adjam. –Dushanbe: Irfon, 1986.
7. Khazratkulov, M. Religion and Traditions of Ancient Adjam. –Dushanbe, 2006, 578pp.
8. Maminjohnov, Mukhammadkul. Turan as a Cradle of Aryan Civilization. –Dushanbe, 2004, 298 pp.
9. Shukarzoda, Mirzo. Tajiks in Aryan Space. –Dushanbe: Devashtich, 2009, 478pp.
10. Rakhmon, Emomali. Tajiks in the Mirror of History. –London, 1999.

Обучение спортивным играм и физическое развитие молодёжи в эпоху правления Сасанидов

Ключевые слова: спортивные игры в период правления Сасанидов, стрельба из лука, метание копья, игры в шахматы при Сасанидов, национальные спортивные игры в Таджикистане

Целью статьи является исследование разновидностей спортивных игр и методика обучения им в эпоху Сасанидов. По мнению автора, система управления государством, личностные качества правителя, опора государства на народные традиции, система

связи при Сасанидах больше напоминают систему правления Ахеменидов, чем Ашканидов. В годы правления падишаха Шопура существовали специальные школы, воспитывавшие в юношах отвагу и прививавшие им воинский дух. Воспитанников обучали фехтованию, метанию копья и палицы, набрасыванию аркана, стрельбе из лука, верховой езде. Бойцы состязались в рукопашном бое, метании копья и камней, умении пользоваться пращей, фехтовании на саблях, борьбе, в приёмах рукопашного боя верхом на коне, умении пользоваться палицей, которая считалась истинным оружием витязей. Таким образом, в изучаемую эпоху физкультура и спорт занимали видное место в жизни общества. Автор приходит к выводу, что современные традиции воспитания и подготовки спортсменов в Республике Таджикистан имеют глубокие исторические корни, заложенные в древние эпохи.

Tuition to Sports Games and Physical Development of Youth in the Epoch of Sasanides` Governance

Key words: *tuition to games and their development, sports games in the period of governance, bow shooting, spear darting, chess-plays under the Sasanides, national sports games in Tajikistan*

*The goal of the article is a discovery of the variants of sports games and methods of their teaching in the epoch of the Sasanides. In the author`s opinion, the system of state ruling, personal qualities of a governor, state leaning on people`s traditions, the system of communication under the Sasanides resemble more that one that existed under the Akhemenides than under the Ashkanides. In the years of **padishah** Shopur`s ruling there existed special schools which imbued young men with valiance and war spirit. Nurslings were taught spear fencing, darting, bow shooting, riding. Warriors competed in hand wrestle and other examples of battle art; it is patent that in the epoch under consideration physical culture and sports were of great importance in the life of society. The author comes to the conclusion than modern traditions of sportsmen`s rearing in Tajikistan are traced back to the historic roots laid in ancient epochs.*

Роҷеъ ба муаллиф:

Сафаров Шодӣ, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент, ректори Донишкадаи давлатии тарбияи ҷисмонии ба номи С. Раҳимов (Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе), **e-mail:** sport@mail.ru

Сведения об авторе:

Сафаров Шоди, кандидат педагогических наук, доцент, ректор Государственного института физкультуры им. С. Рахимова (Республика Таджикистан, г. Душанбе), **e-mail:** sport@mail.ru

Information about the author:

Safarov Shodi, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, President of the State Institute of Physical Culture named after S. Rakhimov (Tajikistan Republic, Dushanbe), **e-mail:** sport@mail.ru